

FORME NELITERARE ÎN FONETICA SCRIERILOR LUI ANTIM IVIREANUL

de

Adina CHIRILĂ

Pentru istoria limbii române literare, activitatea mitropolitului Antim Ivireanul înseamnă un moment esențial, cu dublă valență: impunerea limbii române ca limbă de cult în detrimentul slavonei și începutul unui proces de modernizare a limbii în spirit occidental.

Necunoscând la venirea sa târzie în Țara Românească limba locului, este pertinentă presupunerea că Antim Ivireanul a învățat româna din surse diferite atât din punct de vedere socio-cultural, cât și dialectal. Pe lângă varianta literară sudică la care avea acces nemijlocit ca membru al clerului muntean, Antim a putut cunoaște și variantele literare de tip nordic, prin intermediul cărților bisericești elaborate în diverse regiuni geografice și care ajunseseră și în Muntenia. Pe de altă parte, tipăriturile care ilustrau cu precădere variantă literară muntenească, realizate în decursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, prezentau numeroase trăsături lingvistice nordice, din cauze istorice și culturale multiple. De asemenea, starea generală a culturii scrise românești la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea era în măsură să aducă în mediul cărturăresc al lui Antim Ivireanul elemente străine variantei literare muntenești propriu-zise. Datorită prestigiului cărților bisericești traduse și scrise de Dosoftei în română și datorită unor cărturari și tipografi care s-au ocupat de apariția unor scrieri românești în Muntenia (de pildă, Mitrofan al Hușilor și al Buzăului), varianta literară moldovenească exercita în a doua jumătate a secolului al XVII-lea o puternică influență asupra celei muntenești.

Pe de altă parte, în aceeași perioadă s-a conturat și o tendință de acceptare în sistemul normativ al limbii cultivate din toate regiunile și a unor forme ale vorbirii populare¹, fenomen cu multiple cauze sociale și politice (Ivănescu 12 / 619 și 11 / 372-373). *Biblia de la București* este un bun exemplu atât pentru influența nordică exercitată asupra scrisului

---

¹ Totuși, concesiile făcute graiurilor s-a realizat întotdeauna cu parcimonie, tradiția a rămas să controleze aplicarea normei, mai ales că textele religioase, care, prin sacralitatea lor, erau cele mai refractare inovației, dețineau încă supremația din punct de vedere numeric.

muntenească, cât și pentru practica acceptării în limba cultă a unor fenomene populare.

În aceste condiții, idiomul pe care a putut să și-l însușească Antim Ivireanul era unul mai diversificat decât varianta literară muntenească propriu-zisă, oferindu-i o multitudine de mijloace de expresie pe care, în decursul anilor, de la o lucrare la alta, cărturarul din Muntenia le va elimina din limbajul său, considerându-le abateri de la norma muntenească, sau, dimpotrivă, le va valorifica.

De cele mai multe ori, cercetătorii au avut în vedere numai creația omiletică originală a lui Antim Ivireanul², atât din punctul de vedere al nivelului limbii literare, cât și din perspectiva realizării artistice. Se impune însă o extindere a cercetării și asupra celorlalte lucrări, fie scrieri originale, tipărite sau rămase în manuscris, fie traduceri. Numai în felul acesta vom putea avea o imagine completă a procesului de însușire a limbii române în varianta literară muntenească de către Antim Ivireanul, a influențelor pe care celelalte variante literare și limba populară le-au impus limbii mitropolitului și a manierei în care, intenționat sau nu, scriitorul și traducătorul Antim Ivireanul a folosit aceste particularități lingvistice străine de varianta literară muntenească propriu-zisă.

Pentru studiul de față am extras material lingvistic din șapte cărți scrise, traduse sau tipărite de Antim Ivireanul, pe care le-am considerat ilustrative pentru cele spuse anterior: trei lucrări originale tipărite în timpul vieții autorului (*Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, Râmnic, 1705, *Învățătura bisericească*, Târgoviște, 1710 și *Capete de poruncă*, Târgoviște, 1714), două texte originale păstrate în manuscris (*Chipurile Vechiului și Noului Testament* sau *Cronograful ilustrat*, 1 iulie 1709 și *Așezământul mănăstirii Antim*, 24 aprilie 1713), o carte tradusă de Antim Ivireanul (*Ceaslov românesc*, Târgoviște, 1715) și o lucrare polemică de dogmatică, tipărită de el (*Carte sau lumină cu drepte dovediri*, Snagov, 1699). Iată care sunt fenomenele fonetice populare din limba cărților mitropolitului muntean:

[ă] medial protonic > [a] în *maslin* (CVNT/O, 243, 267), *vrajmașul* (ÎB/O, 369). Evoluția are loc în prezența unui [a] accentuat în silaba următoare sau este determinată chiar de accentul din silaba următoare. Apare cu precădere în textele moldovenești, fără a fi o normă în varianta literară moldovenească. Nu am consemnat alte cazuri la Antim Ivireanul.

[ă] > [î] ([i]) în *am* (*ai*, *au*) *râdicat* (C, 2^r, 6^r, 8^v, 24^r, 56^r), *să ridicăm* (CP/O, 390), *voi râdica* (C, 30^r), *râsipește* (C, 13^v). Fenomenul este o inovație a graiurilor sudice (din Muntenia și Transilvania de sud,

² Vezi, de exemplu, cap. *Începuturile scrisului retoric: Didahiile lui Antim Ivireanul. Valoarea artistică a predicilor lui Antim*, în Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu 16 / 183-200.

Gheție 6 / 100) și apare în texte după mijlocul secolului al XVII-lea, mai ales în documente laice, dar în număr mai redus decât fonetismul vechi, care continuă să aibă statut de normă literară, unică la început, apoi în concurență cu cea nouă, până târziu³. Prezența exemplurilor cu [i] în număr relativ mare la Antim Ivireanul în texte religioase este surprinzătoare, mai ales că inovația nu se va impune ca normă literară unică decât târziu, în epoca modernă.

[e] > [ă] în *străin* (ÎB/O, 380), dacă avem în vedere etimonul propus de I. Gheție, lat. *exterrinus sau *exterrenus* (9 / 179, 180). În epoca veche a românei literare, evoluția lui [e] la [ă] în *strein* – *străin* este consemnată foarte rar: o singură dată în documentele din Moldova în secolul al XVI-lea, iar în secolele următoare de puține ori în scrieri din arii nordice diferite (Gheție, Mareș 10 / 87). La Antim Ivireanul este o excepție de la norma literară generală.

[e] > [i], prin asimilare vocalică ([e] – [i] > [i] – [i]) în *striin* (ÎPTP/O, 360), *striini* (CVNT/O, 276). Existența pronunțiilor cu [i] în unele arii ale dacoromânei în epoca veche este dovedită de consemnarea fenomenului în documente provenind din Muntenia și Banat-Hunedoara (Gheție 4 / 296, Gheție, Mareș 10 / 88). În ceea ce privește strict situația evoluției fonetismului etimologic în Țara Românească, nu se poate ajunge la o concluzie precisă: comentând existența lui *striin* într-un document scris în regiunea Bucureștiului (unde astăzi norma populară impune pronunția *strein*), de la începutul secolului al XVIII-lea, I. Gheție și Al. Mareș afirmă că este posibil ca aria lui *striin* să fi fost în epoca veche mai largă decât în zilele noastre (10 / 86, 87). Întocmai ca *străin*, forma *striin* constituie la Antim Ivireanul o excepție de la norma literară.

[e] medial aton > [i] în *așjidirea* (ÎB/O, 382), *driptatea* (C, 7^v), *mirile* (C, 13^v), *pretutindinea* (CL, 16^v, C, 6^v), *ucinici* (CL, 4^v), *ucinicilor* (C, 5^v), *videnie* (CVNT/O, 297), *videniia* (CVNT/O, 260, 289). Fenomenul apare mai ales în textele din Moldova, în toată epoca veche a românei literare. Este consemnat și în textele sudice, la Coresi, la popa Bratul, la Radu de la Mănăești, la popa Ioan Românu, în *Biblia de la București* etc. În a doua etapă a vechii române literare fenomenul pierde din vitalitate, astfel încât după 1700, spre mijlocul secolului al XVIII-lea, tipăriturile (inclusiv cele moldovenești și ardelenesti) pun în circulație numai cuvinte cu [e] medial aton conservat (Gheție 4 / 297), după modelul literar muntenesc.

³ *Regule ortografice stabilite de Academia Română în anul 1904* acceptă pentru cuvintele de acest tip două forme: *lacrimă* – *lacrămă* (p. 24), *năsip* – *nisip* (p. 25). Abia îndreptarul din 1932 al lui Sextil Pușcariu și Teodor A. Naum face precizarea: „se rostește cu *i* nu cu *ă*: [...] *nisip*, *ridic*” (13 / 20; vezi și p. 164).

Am consemnat o singură dată [i] în loc de [ɨ] în *tinăr* (C, 21^v) (cu [i] păstrat sau refăcut după pluralul *tineri*), particularitate a graiurilor din sud-vestul Dacoromaniei.

De asemenea, de două ori apare [i] în loc de [ɨ] în *simbete* (AMA/O, 331) și *simbetile* (AMA/O, 335), în vecinătatea formei literare *sâmbăta* (AMA/O, 331). Fonetismul contravine atât normei literare muntenești, care nu admite rostirea moale a fricativei în această situație, cât și normei variantelor literare nordice, care prezintă o anumită preferință pentru rostirea dură a dentalelor fricative și africte. Cu toate acestea, el este consemnat în texte nordice și sudice în toată perioada românei literare vechi, mai întâi în scrierile elaborate în regiunile nordice, propagat apoi în scrieri muntenești. Apariția lui în texte scrise în regiuni unde se consemnează rostirea dură a consoanelor amintite (Oltenia, Banat-Hunedoara, Transilvania de nord-est și Moldova) comportă mai multe posibile explicații, eliminate de I. Gheție și Al. Mareș, care sunt de părere că în cazul lui [s] + [i] în cuvinte de tipul *simbătă*, *singe*, *sinteți* etc. este vorba de hipercorectitudine orală sau grafică, apărută la unii scriitori care percepeau notarea dură a lui [s], ([dz]), [z] și [ʃ] ca neliterară, pentru că aveau fenomenul în grai⁴. La Antim Ivireanul astfel de forme sunt rare și ar fi putut pătrunde din textele oltenesti, care le consemnează destul de frecvent.

[i] accentuat sau neaccentuat > [i] în (*ai*) *intimpinat* (C, 2^r, 27^v) și *întimpini* (C, 13^v). Fenomenul apare în unele graiuri nordice și nu este cunoscut în graiurile din Țara Românească (Ivănescu 12 / 480). Prezența lui la Antim Ivireanul se poate datora influenței unui text nordic în care fenomenul dialectal a fost înregistrat.

Oclusiva dentală sonoră [d] reflectă o rostire dură în *dăspărțită* (C, 26^f), *dășărt* (C, 30^r), *dășărtăciune* (C, 8^v), *dă vreme ce* (CL, 7^f), *dăznădăjduire* (C, 15^v). Fenomenul este o particularitate a graiurilor muntenești, care își găsește rar loc în tipăriturile secolului al XVI-lea (la Coresi), dar apare cu o frecvență mai mare în textele muntenești laice din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (Gheție 4 / 102, 308). La Antim Ivireanul apare ca excepție pe lângă norma literară generală cu [d] neutru în aceste poziții.

Consoanele dentale [s], [z], [ʃ] se rostesc dur în *să asamănă* (ÎPTP/O, 350), *asămănare* (C, 2^v, 26^f), *însămănăm* (CP/O, 394), *însămnând* (CVNT/O, 288), *sara* (ÎPTP/O, 360), *săcerișul* (CL, 8^v), *sărbează* (CVNT/O, 306); *dumnezăescul* (CL, 16^v), *Dumnezău* (CL, 1^v, 16^v, 22^r, 24^r, ÎPTP/O, 352, unde forma cu [z] dur apare de cinci ori pe

⁴ Vezi opiniile emise de lingviști în această problemă, printre care G. Ivănescu, Al. Rosetti, O. Densusianu, prezentate și combătute de I. Gheție și Al. Mareș, precum și concluziile formulate, în 10 / 170-173 și Gheție 6 / 139, 140.

aceeași pagină, în paralel cu forma muntenească *Dumnezeu*, uneori în aceeași frază: „păcatul iaste o despărțire de la Dumnezău și nu te lasă să vezi fața și slava lui Dumnezeu”), *zua* (*zâua* > *zuua* > *zua*) (ÎPTP/O, 354); *agonisâț* (AMA/O, 338), *înțelepțește-mă* (C, 8^v), *preoț* (AMA/O, 338). Textele muntenești au consemnat oricând acest fenomen, în număr mai mare spre sfârșitul secolului al XVII-lea (sub influența cărților religioase moldovenești, unde fenomenul apare în documente și cărți începând cu secolul al XVI-lea, ca și în lucrări elaborate în Oltenia, Banat-Hunedoara, nordul Transilvaniei, cu un mare aport în statistica fenomenului adus de *Biblia de la București*) și foarte rar după 1700 (Gheție 6 / 332). I. Gheție este de părere că, după această dată, cele mai multe lucrări nu conțin astfel de forme, între care se numără și tipăriturile lui Antim Ivireanul (Gheție 6 / 332). Exemplele menționate mai sus contrazic însă afirmația lingvistului bucureștean. Deși respectă consecvent norma muntenească, acceptând rostirea moale a consoanelor în cauză, Antim Ivireanul utilizează, după cum se vede din exemplele de mai sus, și forme cu [e] și [i] velarizate după consoanele dure.

Pe lângă norma literară generală care impunea rostirea muiată a consoanelor fricative prepalatale [ʃ] și [j] în poziție tare, am consemnat la Antim Ivireanul și numeroase exemple cu [ʃ] și [j] duri în aceeași poziție: *așzată* (CVNT/O, 241), *am așzât* (AMA/O, 328), *așzământurile* (AMA/O, 339), *catastișăle* (AMA/O, 341), *dășărtăciune* (C, 8^v), *în dășărt* (C, 30^f), *să nu greșăsc* (C, 7^v), *înșălând* (ÎB/O, 382, CVNT/O, 260), *mișăl* (C, 23^v), *orașăle* (CL, 8^v), *șădea* (CVNT/O, 254), *șăzi* (CVNT/O, 321); *dojănire* (CL, 6^v), *ieromonaș* (AMA/O, 329), *m-am jăfuit* (C, 22^f), *jărtvă* (CVNT/O, 247, 260), *jărtve* (AMA/O, 327), *jărtvuiesc* (CVNT/O, 293), *să (să) jărtvuiască* (CVNT/O, 275, ÎB/O, 373), *va jărtvui* (CVNT/O, 293), *jărtvenic* (CP/O, 387), *jădovii* (CL, 2^f), *jărtva* (C, 27^f), *necăjăsc* (C, 22^v, 28^v). Fonetismul apare, în epocă, în texte provenind din toate zonele țării (fără a deveni normă literară⁵), alături de grafii reflectând rostirea moale, după ce, în secolele anterioare, fenomenul velarizării vocalelor [e] și [i] după [ʃ] și [j] era cunoscut doar în graiurile din câteva regiuni din Țara Românească (și înainte de 1500) și Banat-Hunedoara (Gheție, Mareș 10 / 179). Extinderea fonetismului în ariile nordice, exceptând Crișana, s-a făcut mai târziu, până la sfârșitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea, când se remarcă o sporire a frecvenței și în textele

⁵ Consemnând tocmai abundența formelor de acest tip în opera lui Antim Ivireanul, considerată concludentă pentru evoluția variantei literare sudice la sfârșitul secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea, I. Gheție crede că, cel puțin pentru această perioadă, putem vorbi despre o normă dublă în ceea ce privește regimul fricativelor prepalatale urmate de [e] și [i] în Țara Românească. Aceeași situație este înregistrată și în Moldova, Transilvania de sud-vest și Banat-Hunedoara (Gheție 4 / 449).

moldovenești (Ivănescu 11 / 243-244, Gheție 6 / 140-141). La Antim Ivireanul am înregistrat numeroase cazuri de velarizare a vocalelor anterioare precedate de consoane dure.

Sporadic, labiodentala [f] + iot > [hʲ]: *herbinteala* (CL, 17^v), *hervinte* (CL, 17^v), *hiară* (CVNT/O, 254), *hiarăle* (CVNT/O, 296), *hier* (CVNT/O, 255). Formele acestea apar alături de cele literare cu labiodentala intactă, mult mai numeroase: *fiară* (CVNT/O, 297), *fier* (CVNT/O, 281), *fierbinte* (CL, 17^f) etc. Fenomenul palatalizării labialelor este larg răspândit în graiurile dacoromâne, cu situații diferite din punct de vedere istoric și geografic pentru fiecare consoană în parte. Fără a fi acceptată ca normă unică în nici o variantă literară (acest lucru se întâmplă mai cu seamă în cazul celorlalte labiale, palatalizarea fiind considerată o particularitate a vorbirii populare de care scrisul literar trebuia să se delimiteze), palatalizarea labiodentalei [f] în stadiul [hʲ] apare în epoca veche în scrieri de proveniență moldovenească, oltenească, din sud-vestul și nordul Ardealului, dar și în texte muntenești. Numărul exemplurilor din textele elaborate în Țara Românească este destul de redus și sunt atestate cu precădere în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (Gheție 4 / 100, 306).

Grupul consonantic [ʃč] (< lat. *sci, sce*) ([č] > [tʲ] > [t]) apare neevoluat la [ʃt], în *mișce* (AMA/O, 337), formă construită prin analogie cu *mișca, mișc* (Densusianu 5, II / 83). Exemplul este izolat la Antim Ivireanul.

În ansamblu, norma fonetică a textelor lui Antim Ivireanul este cea a variantei literare muntenești. Însă traducătorul ori scriitorul Antim Ivireanul manifestă o interesantă deschidere spre forme „străine”. După cum am arătat, formele regionale neliterare, fie sudice, fie nordice, sunt rare, cu excepția fenomenului velarizării vocalelor [e] și [i] după [ʃ] și [j] în poziție tare și a fenomenului rostirii dure a consoanelor [s], [z] și [t], după modelul oferit de cărțile elaborate în variantele literare nordice, deși nici aici aceste forme nu au statut de normă literară. Desigur, un rol major în apariția acestora la Antim Ivireanul se datorează modelului lingvistic al *Bibliei de la București*.

Este de presupus că formele populare, neliterare, și mă gândesc aici în primul rând la cele de tip nordic, i-au fost furnizate de surse *literare*, pătrunzând în conștiința lingvistică a cărturarului muntean ca posibilități de expresie egal valabile în limba română. Numai în cazul fenomenelor specifice graiurilor din Țara Românească putem presupune și o influență directă a graiurilor, alături de cea mijlocită de textele literare.

*

Din perspectiva analizei fonetice a textelor lui Antim Ivireanul, constatăm că mitropolitul muntean nu este un reformator al limbii române literare de la sfârșitul secolului al XVII-lea, în sensul atitudinii unuia care a preferat anumite forme inedite în locul altora și le-a impus ca normă pentru româna literară de mai târziu. Oscilația sa între forme literare și populare, între forme sudice și nordice, între forme specifice veacului său și forme arhaice deja la începutul secolului al XVIII-lea atestă la Antim Ivireanul o cunoaștere generală, sincronică și diacronică a limbii române, o intuire a bogăției posibilităților de construire a textului și, ceea ce este atât de interesant la nivelul limbii lui Antim Ivireanul, o asumare a libertății de a se lăsa în voia acestei intuiții.

IZVOARE

- AMA = Antim Ivireanul, *Așezământul mănăstirii Antim*, 24 aprilie 1713, în Antim Ivireanul, *Opere*, București, Editura Minerva, 1972.
- BB = *Biblia 1688*, I-II, Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2001, 2002.
- C = *Ceasoslov*, Târgoviște, 1715.
- CL = *Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele Beserecii Răsăritului...*, Snagov, 1699.
- CP = Antim Ivireanul, *Capete de poruncă*, Târgoviște, 1724, în Antim Ivireanul, *Opere*, București, Editura Minerva, 1972.
- CVNT = Antim Ivireanul, *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, 1 iulie, 1709, în Antim Ivireanul, *Opere*, București, Editura Minerva, 1972.
- ÎB = Antim Ivireanul, *Învățătură bisericească*, Târgoviște, 1710, în Antim Ivireanul, *Opere*, București, Editura Minerva, 1972.
- ÎPTP = Antim Ivireanul, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, Râmnic, 1705, în Antim Ivireanul, *Opere*, București, Editura Minerva, 1972.
- MLD = *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I, *Genesis*, Iași, 1988, vol. II, *Exodus*, Iași, 1991, vol. III, *Leviticus*, Iași, 1993, vol. IV, *Numerii*, Iași, 1995, vol. V, *Deuteronomium*, Iași, 1997.

BIBLIOGRAFIE

- Antim Ivireanul, *Opere*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1972.
- Arvinte, V., *Normele limbii literare în Biblia de la București (1688)*, în *Biblia 1688*, I, Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2001, p. I-CLXXXIV.

- Chivu, Gh., Georgescu, Magdalena, Gheție, I., Moraru, Alexandra, Suci, Emil, Vîrban, Floarea, Zgraon, Florentina, *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688-1780)*, Cluj, Clusium, 2000.
- Chivu, Gheorghe, Costinescu, Mariana, Frâncu, Constantin, Gheție, Ion, Roman Moraru, Alexandra și Teodorescu, Mirela, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, EA, 1997.
- Densusianu, Ov., *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, vol. II, *Secolul al XVI-lea*, Ediție îngrijită de J. Byck, București, EȘ, 1961.
- Gheție, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, București, EA, 1975.
- Gheție, Ion, *Grauirile dacoromâne în secolele al XIII-lea – al XVI-lea (până la 1521)*, București, ED, 2000.
- Gheție, I., *Introducere în dialectologia istorică românească*, București, EA, 1994.
- Gheție, I., *În legătură cu etimologia lui străin*, în SCL, XXVI (1975), nr. 2, p. 175-182.
- Gheție, I., Mareș, Al., *Grauirile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, EA, 1974.
- Ivănescu, G., *Problemele capitale ale vechii române literare*, extras din BIFR, XI-XII (1944-1945), p. 1-412.
- Ivănescu, G., *Istoria limbii române*, ediția a II-a, Îngrijirea ediției, indice de autori și indice de cuvinte: Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea, 2000.
- Pușcariu, Sextil, Naum, Teodor, A., *Îndreptar și vocabular ortografic*, București, Editura Cartea Românească, [1932].
- Regule ortografice stabilite de Academia Română în anul 1904*, Sibiu, 1904.
- Rosetti, Al., *Istoria limbii române*, I, *De la origini până în secolul al XVII-lea*, Ediție definitivă, București, EȘE, 1986.
- Rosetti, Al., Cazacu, B., Onu, L., *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Minerva, 1971.
- Vasilu, Emanuel, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, EA, 1968.

SIGLE ȘI ABREVIERI

- BIFR = „Buletinul Institutului de Filologie Română”, Iași, I (1933) ș.u.
- EA = Editura Academiei
- ED = Editura Didactică
- EȘ = Editura Științifică
- EȘE = Editura Științifică și Enciclopedică
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I (1950) ș.u.

**UNLITERARY FORMS IN THE PHONETICS OF
ANTIM IVIREANUL'S WORKS**
(Abstract)

Antim Ivireanul wrote and translated religious books into Romanian in a period of time when cultivated Romanian language was still divided into some literary variants. He represents the muntenian (southern) literary variant, having regard for its rules in phonetics, morphology, syntax and vocabulary. Nevertheless, Antim Ivireanul is open to a variety of "alien" forms, both cultivated and popular. This was possible due to several facts.

Regarding the very issue of the popular phonetic elements in Antim Ivireanul's language, some facts have to be underlined:

Popular phonetic elements, both northern and southern, are not in great number; Antim Ivireanul does not prefer one specific popular form to the prejudice of a literary one, he is not a "reformer" in this sense.

Most likely, Antim Ivireanul encountered these forms not directly, in one or another popular idiom, but in various *literary* sources; only for those facts that are proper to southern popular idioms we can assume, though with reserves, a direct influence.

Antim Ivireanul oscillates between literary and popular, southern and northern, ancient and contemporary forms. This variation proves Antim's general, synchronic and diachronic knowledge of the language, his intuition about the various possibilities of expression in Romanian, and an assumed liberty to leave himself to the discretion of that intuition.